

Ion CHIRTOACA,

lector asistent al Catedrei Drept public

a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, master în drept

PÂRGHIILE NAȚIONALE DE PROTECȚIE A MARTORILOR

Rezumat

Protecția martorilor în cadrul procesului penal este o temă de actualitate nu numai la nivel intern ci și la nivel regional și internațional, cu toate acestea rolul de primă vioară în protecția martorilor revine statelor, obligație ce derivă din prevederile constituției.

Pârghiile naționale de protecție a martorilor ce constituie tema pe care am ales-o spre studiere este una importantă, deoarece cunoașterea de către cetățeni a mecanismelor de protecție îi poate îndrepta să fie mai receptivi și să conlucreze cu organele judiciare pentru a afla adevărul, într-o cauză judiciară și a trage la răspundere făptașii.

Summary

The witness protection in the trial is a current subject; not only at national level but also at regional and international, nevertheless the most important role in the witness protection belongs to the states, the obligation that derives from Constitution.

The national pillars of the witness's protection that is the subject chosen for analysis is a very important one, because if the citizen will be well informed about the protection mechanisms, this will influence them to be more receptive and to cooperate with the judicial bodies to know the truth and reality in one judicial case.

Eficiența unui sistem de justiție într-un stat este apreciată, în primul rând, după nivelul respectării drepturilor individului, nivelul de profesionalism al tutror celor implicați în actul de justiție. Pe măsură ce comunitatea umană a evoluat s-a diversificat spectrul relațiilor sociale, apărând o multitudine de noi probleme pe care statul este chemat a le proteja.

Ca urmare a evoluțiilor benefice din ultimii ani în domeniul apărării ființei umane un rol aparte a fost rezervat protecției martorilor. Protecția acestei categorii de participanți la procesul penal este o obligație a statului ce derivă din prevederile Legii supreme a statului care stipulează la art.18, Protecția Cetățenilor Republicii Moldova, la alineatul 1, „Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului atât în țară, cât și în străinătate” [1].

Astfel, pe teritoriul statului său, cetățeanul Republicii Moldova beneficiază de întregul sistem de protecție prevăzut de Constituția Republicii Moldova și de legislația în vigoare.[1] Obligația statului de a proteja propriii cetățeni inclusiv pe martori derivă din legea cetățeniei Republicii Moldova care la art.3, alin.1, stabi-

lește: „Cetățenia Republicii Moldova stabilește între persoana fizică și Republica Moldova o legătură juridico-politică, care generează drepturi și obligații între stat și persoană” [2, p. 95]. De fapt, din această definiție sesizăm obligația statului de a acorda protecție și securitate propriilor cetățeni.

Ne este cunoscut faptul că pe lângă succesele palpabile înregistrate în ultimii ani în ansamblu de comunitatea internațională (cum ar fi eradicarea sărăciei terorismului internațional), a apărut și opusul acestor realizări: în ultimii ani criminalitatea s-a dezvoltat simțitor, organizațiile criminale au devenit mai puternic organizate, fiind implicate în diverse forme de cooperare.

Așadar, în procesul de prevenire și eradicare a criminalității un rol tot mai important în depistarea acțiunilor ilegale a acestor organizații îl au martorii, iar pentru ca martorii să conlucreze cu organele judiciare, ei trebuie să aibă încredere în capacitatea statului de a le asigura securitatea personală și a familiei acestora. Pentru a realiza această necesitate este nevoie de un mecanism juridic eficient, iar întreg sistemul judiciar trebuie să fie unul stabil, independent și neinfluențabil de nici un factor din exterior indiferent de natura acestuia.

Actualmente, datorită noilor împrejurări, măsurile clasice de protecție a martorilor nu mai corespund adevărului, nu mai sunt eficiente, din cauză acestor noi realități. Pentru a combate activitatea crimei organizate și depistarea acțiunilor ilegale în urma declarațiilor martorilor, s-a impus adoptarea unor măsuri regionale de protecție a martorilor.

Protecția martorilor ocupă un loc important pe agenda organismelor europene, acest fapt fiind fundamentat pe rolul care îl au martorii în aflarea adevărului, în desfășurarea lucrărilor procedurilor judiciare.

Din aceste considerente statele sunt obligate a fi conștiente de riscurile pe care le implică depunerea unor depoziții în fața organelor de anchetă și primejdia la care se expun persoanele ce depun mărturiile respective.

Faptul că protecția martorilor a devenit o temă de discuții la nivel regional ne este adeverit de Uniunea Europeană care s-a arătat interesată în stabilirea unor măsuri de protecție față de martorii și colaboratorii justiției, de victimele-martor și de martorii minori, apreciind că numai adoptând măsuri care să încurajeze martorii să participe la procese pot fi atinse țintele propuse în lupta împotriva criminalității organizate.

Apreciindu-se că toate eforturile depuse pentru combaterea mării criminalități, terorismului și infracțiunilor grave nu ar fi suficient de eficiente fără aportul martorilor și colaboratorilor justiției la această luptă, au fost elaborate o serie de recomandări care să asigure un cadru de siguranță sporit martorilor, fiind stabilite măsuri procedurale și extraprocedurale, care, aplicate, sunt menite să ducă la o mai bună înfăptuire a justiției. [6, p. 28]

Stabilindu-se că nu de puține ori martorii sunt supuși unor forme de amenințare sau intimidare pentru a nu participa la activitățile procedurale care sunt necesare condamnării inculpaților, în mod special în cazuri privind săvârșirea unor crime majore și având la bază obligativitatea statului de a asigura dreptu-

rile martorului, inclusiv cele referitoare la protecție, a apărut necesitatea înființării unor structuri specializate care să aplice în practică măsurile de protecție a martorilor.

Intimidarea martorilor, directă sau indirectă, poate lua diferite forme, dar ea vizează aproape întotdeauna eliminarea probelor împotriva pârâților în vederea achitării lor din lipsă de probe și, în mod excepțional, furnizarea de probe împotriva pârâților în vederea condamnării lor. [8]

În acest context crește rolul pe care justiția îl are în asigurarea climatului de securitate europeană, în lupta împotriva mării criminalități și a infracțiunilor grave, rolul măsurilor de protecție față de martorii și colaboratorii justiției capătă noi dimensiuni, aplicarea unor programe de protecție a martorilor în funcție de pericolul la care aceștia sunt supuși devenind tot mai necesare și complexe, iar unitățile de protecție a martorilor din statele membre trebuie să-și sporească capacitatea de implementare a programelor de protecție și disponibilitatea către o colaborare cât mai largă. [7, p. 6]

Protecția martorilor este o măsură generală și complexă, cu caracter procedural, extraprocedural și de politică penală prin care se urmărește creșterea eficienței acțiunii de descoperire a infracțiunilor și eficientizarea reacției sociale de reprimare a lor, în condiții de protecție și siguranță pentru persoanele implicate în furnizarea de date și informații organelor judiciare.

Protecția martorilor poate fi definită ca fiind obligația statului, de a crea un cadru legal și instituțional, care să ofere persoanelor care depun depoziții organelor judiciare cu privire la infracțiuni, precum și a membrilor săi de familie în scopul de a le proteja viața și integritatea fizică, atunci când acestea sunt amenințate ca urmare a colaborării cu structurile judiciare.

Scopul asigurării protecției martorilor și colaboratorilor justiției constă în apărarea vieții, integrității corporale sau libertății acestora, valori care sunt amenințate ca urmare a deținerii de către aceștia a unor informații ori date cu privire la săvârșirea unor infracțiuni pe care le-au furnizat sau sunt de acord să le pună la dispoziția organelor judiciare și care au un rol hotărâtor în descoperirea infractorilor și în soluționarea unor cauze aflate în lucru la aceste organe.

Ținând cont de nevoile practicii judiciare și pentru a pune la dispoziția organelor judiciare un instrument și în același timp un mijloc nou de lucru cu rolul de a asigura buna desfășurare a anchetelor în cazurile de mare criminalitate și a procesului penal, a fost adoptată, de către Parlamentul Republicii Moldova, Legea nr. 105, din 16.05.2008 cu privire la protecția martorilor și a altor participanți la procesul penal.

Temelia acestui act normativ constă în necesitatea de adaptare la exigențele statului de drept a justiției, iar un alt obiectiv al legii a fost acela de a completa instrumentele de luptă împotriva mării criminalități cu încă un instrument modern și eficient.

Legea își propune după cum sesizăm din art.1 al legii menționate, „asigurarea securității participanților la procesul penal a căror viață, integritate corporală,

libertate ori proprietate sunt amenințate ca urmare a faptului că dețin date pe care au acceptat să le furnizeze organelor judiciare și care constituie probe concludente cu privire la săvârșirea unor infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave.” [4]

Adoptarea prezentei legi a fost o urmare a recomandării Consiliului European al Comitetului de Miniștri „privind protecția martorilor și a colaboratorilor justiției”, adoptată la 20 aprilie 2005, care oferă definiția martorului, și anume „martor” înseamnă o persoană care posedă informații relevante pentru o procedură penală, despre care ea a dat și/sau este în stare să dea declarație indiferent de statutul ei ori de forma directă sau indirectă, orală sau scrisă a declarației, în conformitate cu legea națională”. [9]

Prin această recomandare statele membre sunt obligate să se ghideze atunci când își formulează legislația internă și când își revizuiesc practica și politica în domeniul criminalității în funcție de perspectiva și măsurile stabilite de recomandarea privind protecția martorilor și colaboratorilor justiției și în același timp să se asigure că publicitatea necesară acestor principii și măsuri este transmisă tuturor organismelor interesate, cum ar fi organismele judiciare, autoritățile de investigație și judecată, asociațiile barourilor și instituțiilor sociale de profil.

Codul de procedură penală a Republicii Moldova prin prevederile art. 90 definește: „Martorul este persoana citată în această calitate de organul de urmărire penală sau de instanță, precum și persoana care face declarații, în modul prevăzut de prezentul cod, în calitate de martor. Ca martori pot fi citate persoane care posedă informații cu privire la vreo circumstanță care urmează să fie constatată în cauză.” [5]

Drepturile persoanei protejate sunt prevăzute de legea cu privire la protecția martorilor și a altor participanți la procesul penal și anume din conținutul art. 11 sesizăm următoarele drepturi: cu privire la protecția martorilor și a altor participanți la procesul penal. cu privire la protecția martorilor și a altor participanți la procesul penal. Drepturile persoanei protejate.

Persoana protejată are dreptul:

a) să solicite protecție în cazul în care există temeieri rezonabile de a considera că ea însăși ori membrii ei de familie sunt sau pot fi amenințați cu moartea, cu aplicarea violenței, cu deteriorarea sau distrugerea bunurilor ori cu alte acte ilegale;

b) să propună reprezentantului organului abilitat aplicarea unei anumite măsuri de protecție;

c) să refuze aplicarea unei măsuri de protecție în cazul în care aceasta contravine convingerilor sale morale și religioase sau normelor de etică;

d) să semneze acordul de protecție;

e) să fie informată cu privire la toate măsurile de protecție care îi pot fi aplicate și cu privire la drepturile și obligațiile sale.

Corelativ acestor drepturi persoanei protejate îi corespund o serie de obligații care sunt expuse în art. 12 al legii menționate. Astfel, sesizăm următoarele

obligații:

Obligațiile persoanei protejate, persoana protejată este obligată:

a) să furnizeze informațiile pe care le deține prin depunere a declarațiilor sau sesizărilor la organele de urmărire ori a declarațiilor în instanță de judecată;

b) să se conformeze măsurilor de protecție prevăzute în programul de protecție, îndeplinindu-le cu strictețe;

c) să nu divulge datele privind măsurile de protecție, alte date referitoare la programul de protecție menționate în acordul de protecție;

d) să se abțină de la orice acțiune care ar putea pune în pericol realizarea programului de protecție, inclusiv să nu comunice cu anumite persoane fără permisiunea organului abilitat;

e) să informeze organul abilitat despre orice schimbare apărută în viața personală, precum și despre apariția unor circumstanțe care ar putea pune în pericol realizarea programului de protecție.

În funcție de caz, în acordul de protecție pot fi incluse, de comunul acord al părților, și alte obligații ale participantului la program, respectându-se proporționalitatea cu necesitățile situației.

Alături de legea cu privire la protecția martorilor și a altor participanți la procesul penal. Codul de procedură penală oferă modalități specifice de protecție a martorilor în fața organelor judiciare, dând astfel concretețe și substanță principiilor enunțate în legea specială.

Pârghiile pe care legea privind protecția martorilor le deține spre a deveni atractivă pentru martori în convingerea acestora de a accepta colaborarea cu organele judiciare nu sunt relevante. Respectiv măsurile de protecție ce se pot dispune gradual în funcție de situație prin prisma legii le considerăm bine reglementate, totuși am dori ca aplicarea acestor măsuri să aibă un efect mai puternic, ca problemele ce sunt întâlnite la implementarea acestei legi, în special, de domeniul ce ține de aspectul financiar, să fie realizabile de fapt asemenea obstacole reprezintă un lucru caracteristic multor domenii de activitate în domeniul justiției din Republica Moldova.

Din această perspectivă, abordarea conceptului de protecție a martorilor, ca instrument eficient de combatere a mării infracționalități, își găsește argumentația în implementarea acestuia în legislația judiciară națională, având drept scop impulsivitatea și rezolvarea unor cauze judiciare complexe, vizând infracțiuni grave, și eficientizarea în perspectivă a luptei împotriva mării criminalități, oferind astfel organelor de drept o pârghie și un instrument nou, capabil să ducă la degajarea procedurilor clasice de tragere la răspundere a infractorilor, datorate intimidării martorilor și colaboratorilor justiției.

Credem că instituția protecției martorilor în țara noastră este la început de cale, iar pe viitor rolul acestei va crește considerabil ce va avea ca rezultat descoperirea infracțiunilor comise, actualmente mecanismul legislativ este unul racordat la standardele europene care pune un accent evident pe protecția martorilor. Rolul acestei instituții va crește și datorită faptului că infractorii sunt în pas cu noile

tehnologii care le oferă posibilitatea să-și camufleze ușor acțiunile ilegale, iar pe acest fundal rolul martorilor în aflarea adevărului va fi unul esențial.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994.
2. Constituția Republicii Moldova, comentariu, Editura ARC.
3. Legea cu privire la cetățenie, Nr.-1024-XVI, din a2.06.2000.
4. Legea cu privire la protecția martorilor și a altor participanți la procesul penal, M.O. Nr.112-114 din 27.06.2008.
5. Codul de procedură penală, al Republicii Moldova, M.O. Nr.104-110, din 07.06.2003, art.90.
6. Adrian-Augustin Bărăscu, George Țical, *Managementul protecției martorilor, curs universitar*, Editura Etna, 2007.
7. Adrian-Augustin Bărăscu, *Protecția martorilor, instrument de combatere a mării criminalități*, Editura Etna, 2007.
8. Raportul explicativ al Convenției civile privind corupția.
9. Recomandarea (2005) 9 a Comitetului de Miniștri a Consiliului Europei din 20 aprilie 2005.